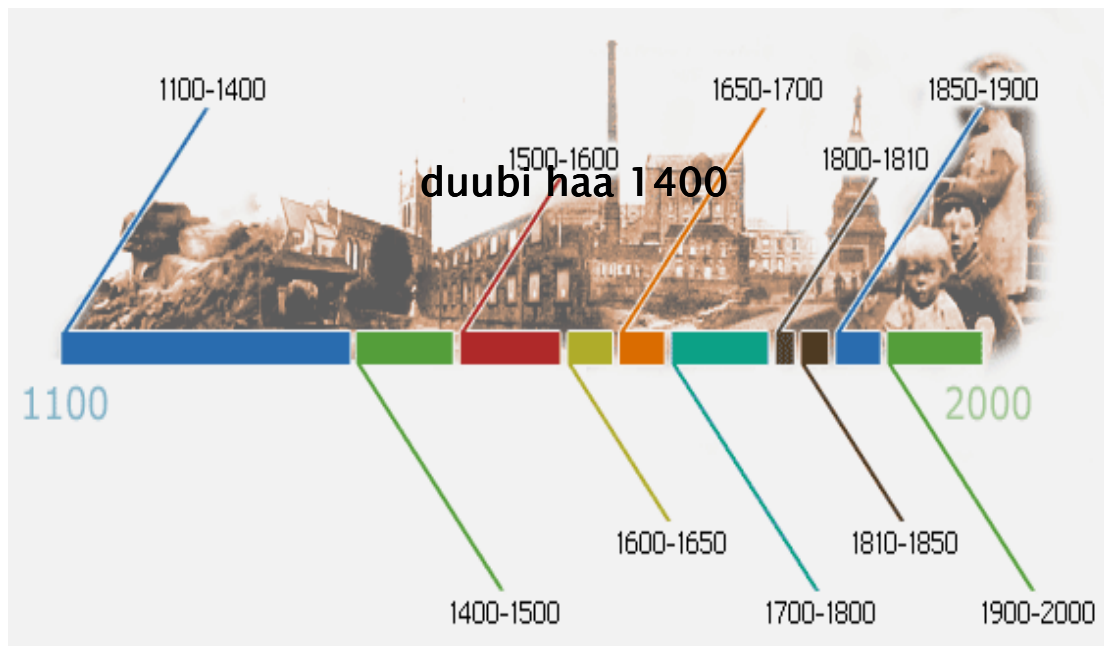

Aadama Haa

Jooni –

Taariik Yimbe Aduna

Gila Adan

**De Adam à nos Jours:
de célèbres personnages de l'histoire du monde**

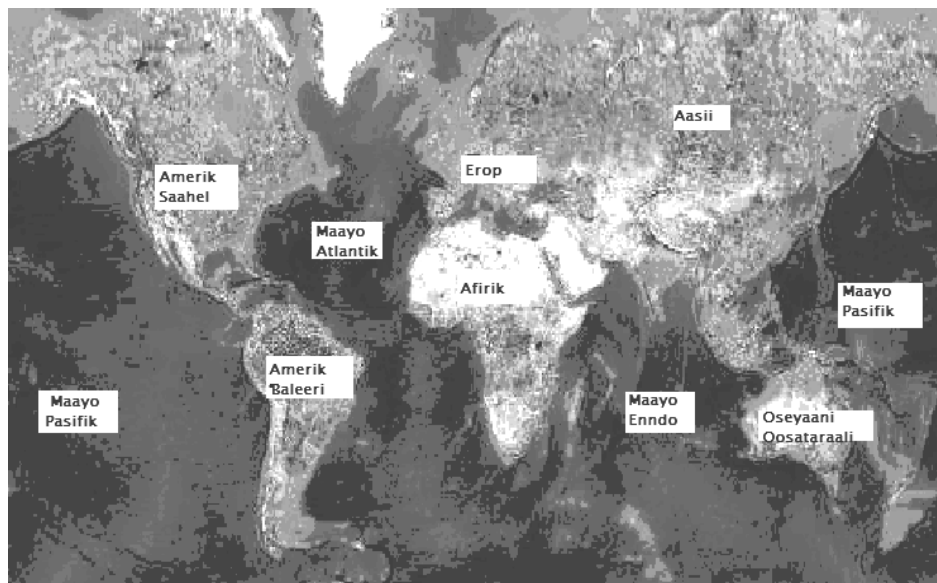
Ndee deftere “Aadama haa Jooni” ko siftinde anndunoobe e humpitde yonta hannde, taariik been yimbe be Alla halfinnoo semmbe walla gollunoobe golle teenjude e nder nguurndam mum’en. Won e maɓbe taariik mum’en ina tawee e nder deftere seniinde ndee; heddiibe bee taariik mum’en heɓaa ko e wittiyaŋkoobe gila e binndi haa e konngol.

Konngol binnditiido

Ko ardii fof ko jaagaade yaafuya fayde e anndube men gila e wittiyaŋkoobe, winndiyaŋkoobe, haaliyaŋkoobe, hediyaŋkoobe, jannginoobe haa e janngoobe. Caggal duum mido jaagii ballal so tawii won ko ɗakki e gollal ngal.

Winnditii oo taariik ko musidɗo mon, almuudo mon Mammadu Siley Aan.

Aadama –?? Henok – ?? Nuuhu – ??	Aadama haa Nuuhu – Min mbaawaa anndude maande 6e nguuri
Ibraahiima – 2000 BCE? Isma'iila – 1940 BCE?? Isaaga – 1900 BCE?? Yaaguuba – 1850 BCE?? Yuusufa – 1800 BCE? Muusa – 1450 BCE? Samuwel – 1075 BCE? Dawuuda – 1025 BCE? Sileymaani – 960 BCE? Yuunus – 750 BCE? Danyel – 500 BCE?	Ibraahiima haa Danyel – Mijooji jom'en hakkille tan Duubi ina usta haa jibineede lisaa
lisaa – 0	waktuuji fuddii limde yeeso e jibineede lisaa
Koostatiin – 272 CE Mohammadu – 570 CE Saladin – 1137 CE Sunjaata – 1235 CE Osmaan1 – 1258 CE Mansa Muusa – 1312 CE Jaan Daark – 1412 CE Kiristof Kolom – 1451 CE Askiya Mohammad – 1493 CE Umaar Tall – 1797 CE Samori Tuure – 1840 CE Modibo Keyta – 1915 CE	waktuuji fof ina beyda gila lisaa haa jooni
Ibraahiima B. Keyta – 1945 CE	IBK jibini ko e 1945
Enen fof – 2015 CE	

Aadama e Haawaa

(Min nganndaa nokku ɗo Aadama e Hawaa kodnoo e aduna.)

Aadama baaba aadee. Caggal nde Alla tagi leydi e asamaan e ko woni e mum, Alla tagi nedɗo nanndini ɗum e mum. Ko oon nedɗo woni Aadama. Waktu ari Alla yeevi Aadama tan ina famɗiri doole marde ko o halfini ɗum koo, ko ndeen Alla libi Aadama e ɗoyngol luggol haa o itti gootal e birɗe mum, o tagi heen debbo mbele ina wona ballidiido Aadama. Ko oon debbo woni Hawaa yumma aadee'en.

Kayin e Abel

Kayiin, ko oo woni biɗɗo gadano hono afo Aadama e Hawaa. Alla wadnoo Kayiin ko demoowo. Abel, ko oo woni Sammbaajo Aadama e Hawaa, hono dewiro Kayiin. Abel, Alla feccunoo ɗum ko yoo won gaynaako. Ko oo Kayiin dey warnoo minum hono Abel. O wardi miniiiko batte Alla jaawoowo ko woni e berɗe, ganndo ko suudii e ko feeni, jabii sadak Abel miniraado oo, jabaani ko makko.

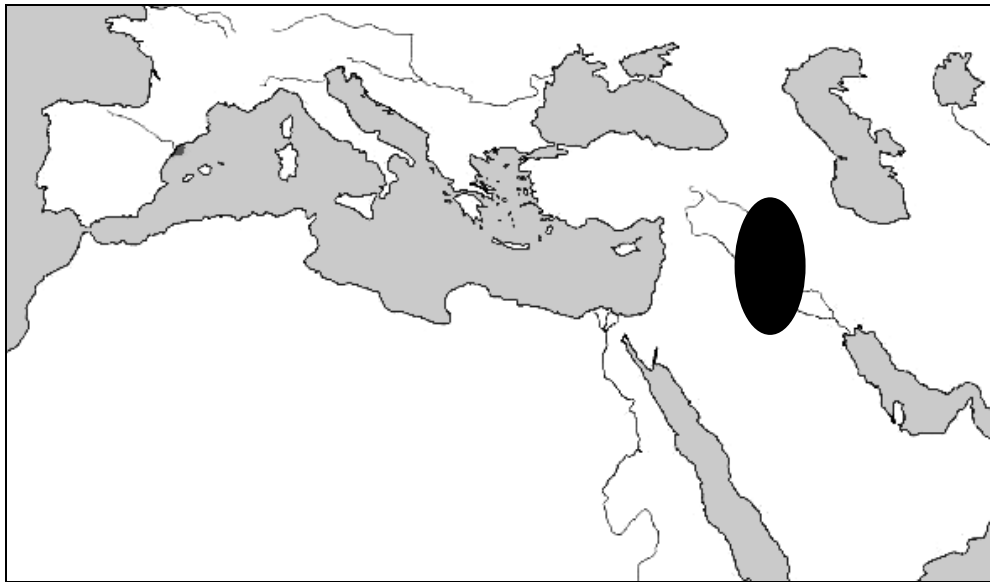
Henok

Henok ko bii Yered. Yered ummii ko e aawdi Set bii Aadama e Hawaa mo ndajnoo caggal Abel mo mawnum hono Kayiin warnoo oo. Henok ko dewatnoodo Alla no feewi. Henok dajiino biɗɗo gorko ina wiye Matusalem. Caggal ɗuum o dajii sukaaɓe rewɓe e worɓe fof. Henok wuurii duubi 365. Henok wuurnoo ko e dewal Alla. Alla, weltaare mum e Henok, safii Henok.

Nuuhu

Nuuhu ko bii Lemek taanum Matusalem bii Henok mo Alla weltinoo e dewal mum haa safi dum nawi dum to mum. Nuuhu wonii iwdi moyŷiri. Ko e jamaanu Nuuhu Alla seettii bonannde innamaa-aadee sabu yimbe njeenii haa mbattii wadde golle kaantoridde. Alla hokki Nuuhu yamiroore yoo feewnu laana mbele dada kapum e kala ko jogori dadde e yidde mum. Ko oon jamaanu Alla boomiri tagoore mum ilam dufam.

Ibraahiima - (2000 BCE)

(Min keɓaani anndude nokku ɗo yimɓe adiiɓe annabi Ibraahiima ɓee njoodɗinoo. Kono e wittooji annduɓe woni heen miiɗiɓe wonde Ibraahiima e ko adii ɗum kodnoo ko bannge fudnaange wadii sahaa ɗo wiyetee Irak, hannde Israa-iila. Heewɓe kadi e miiɗooji mum en kollirii Ibraahiima yii aduna duubi 2000 ko adii jibineede lisaa.)

Ibraahiima, ko ɓii Tera iwdi Saama gooto e ɓiɓɓe Nuuhu tato ɓee. Ibraahiima resi ko Saaraay. Ko Ibraahiima Alla yamirnoo yoo ummo galle baaba mum faya leydi Kanaan. Alla hollii Ibraahiima gilli nde fodani ɗum njeenaari, wii: ‘Ko miin woni njogitaari maa, maa njeenaari maa heew no feewi.’ Ibraahiima ɗanii Isma'iila mo o ɗanɗi e kordɗo joom suudu makko Haajaratu. O ɗanii kadi caggal ɗuum Isaaga mo o ɗanɗi e joom suudu makko jaakoranoɗo ko dimaro hono Saaray.

Isma'iila

Isma'iila ɓii Ibraahiima mo dandi e kordo joom suudu mum. Saartu wonnoo sabaabu yoo joom galle mum hono Ibraahiima yoo renndu e kordo mum mbaldi mbele ina heɓa biɗɗo tawde kaɗum Alla rokkaani ɗum ɓesniɗɗe e Ibraahiima. Alla wadii hoddiro mum e Haajara mbele rokka Ibraahiima afo ɓesngu caggal nde Ibraahiima ɗamtindii dono. Alla reenii Ismaa-iila gila ne famɗi haa mawni e nder jeereende.

Isaaga

Isaaga ko biɗɗo mo Ibraahiima dandi e Saartu e nder nayeewu mum en. Ko e Isaaga kadi Alla ƴeewtindinoo Ibraahiima e nder hoolaare mum. Sabu Ibraahiima timminii anniya e jaɓɗe yamiroore Alla ndee, Alla e timmeende mum timminii aadi mum mo aadannoo Ibraahiima e iwdi mum. Isaaga resi ko Rebekaa ɓii Betuwel. Nde Rebekaa sowii, jibini ko funeeɓe. Isaaga woni baaba mum funeeɓe hono Esawu e Yaaquuba.

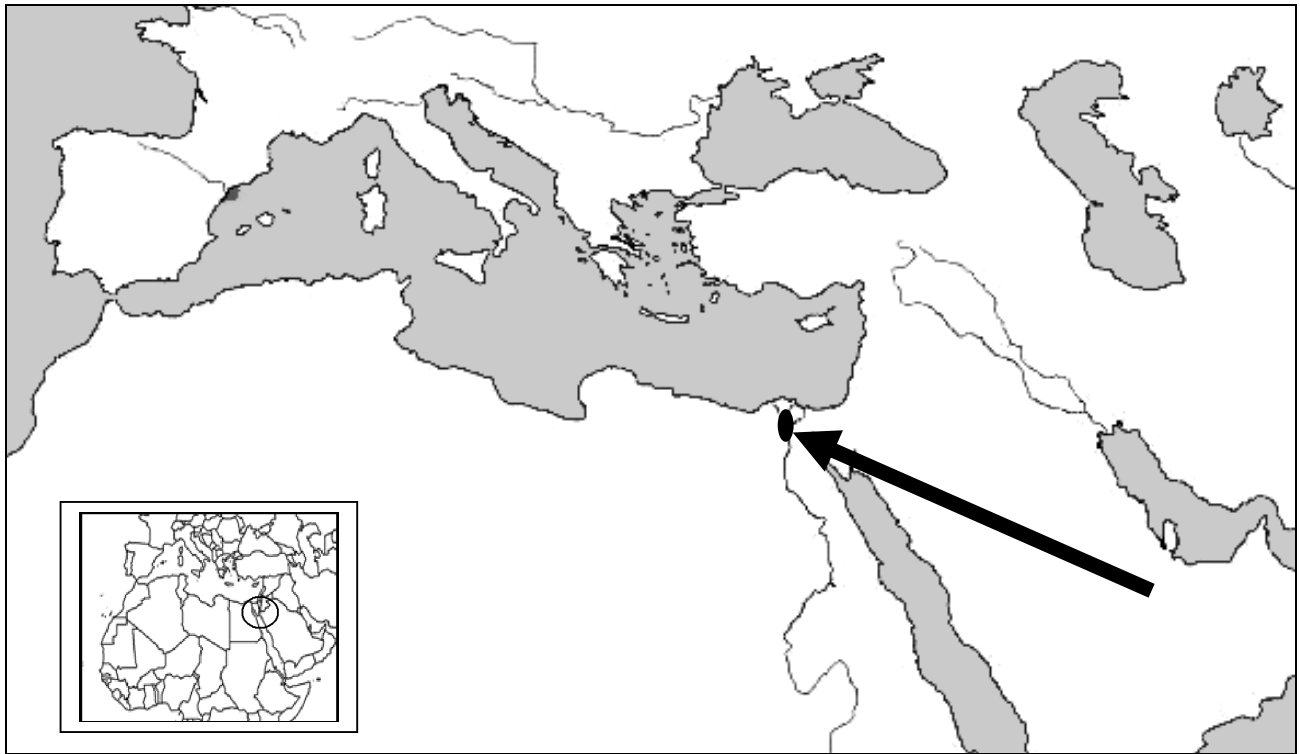
Esaawu

Esaawu, ko gooto e funeebe be joom suudu Isaaga hebnoo. Ko Esaawu idii yiide aduna e funeere mum. Noon no Isaaga yidiri Esaawu ko noon Rebekaa ne yidiri Yaaquuba. Debbo e gorko peccii sukaaɓe mum'en. Yahaa artaa fof ko maa Esaawu itti afaagu totti mijiraado oo. Ko Esaawu kadi wonnoo mo hebaani duwaaw Isaaga.

Yaaquuba

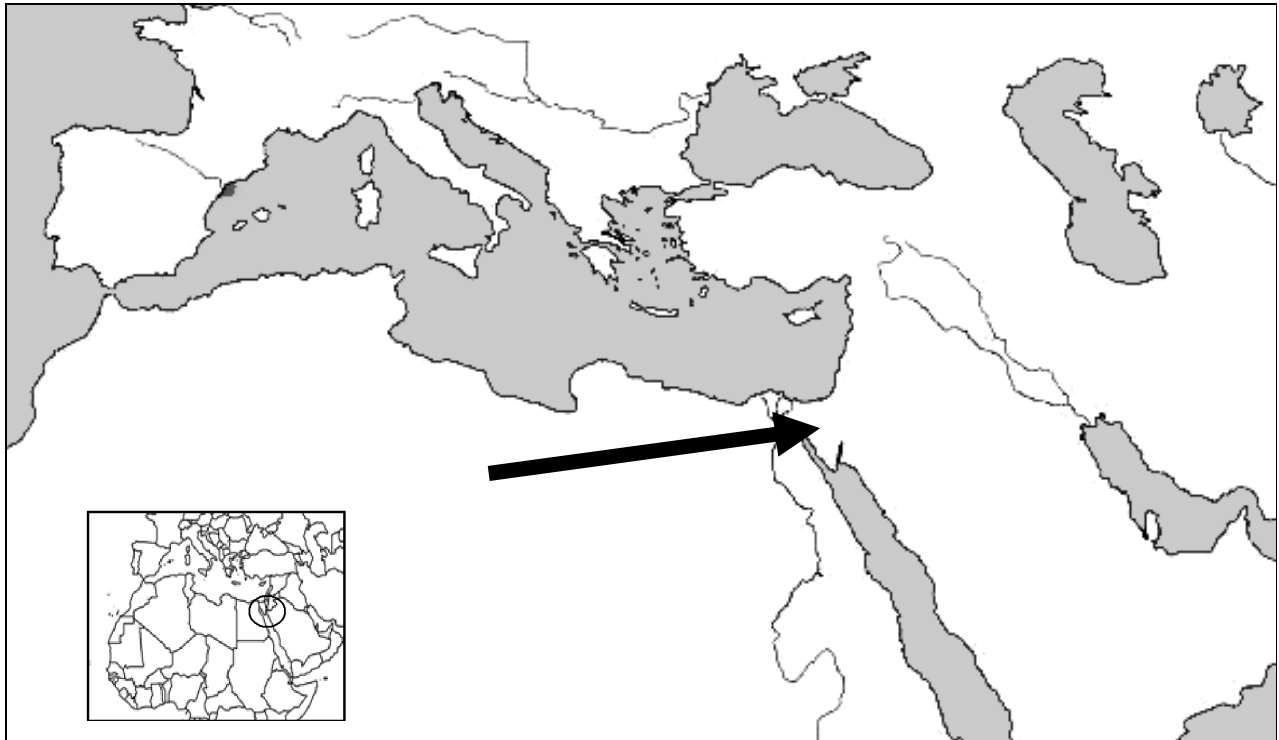
Yaaquuba, funeere Esaawu, bii Isaaga e Rebekaa. Yaaquuba ko kam sakkittii Esaawu yiide aduna, dum woni ko o mijiraado.

Ko oo duwaaw mo Esaawu fotnoo hebde ko oon Yaaquuba hebi. Addani Esaawu tikkude wii maa yooboo fittaandu Yaaquuba. Ko e duum Rebekkaa fewjani Yaaquuba yoo dog yaha to kaaw mum Labaan haa fitina suya e Esaawu. Biɓɓe Yaaquuba ngonnoo ko sappo e dido.

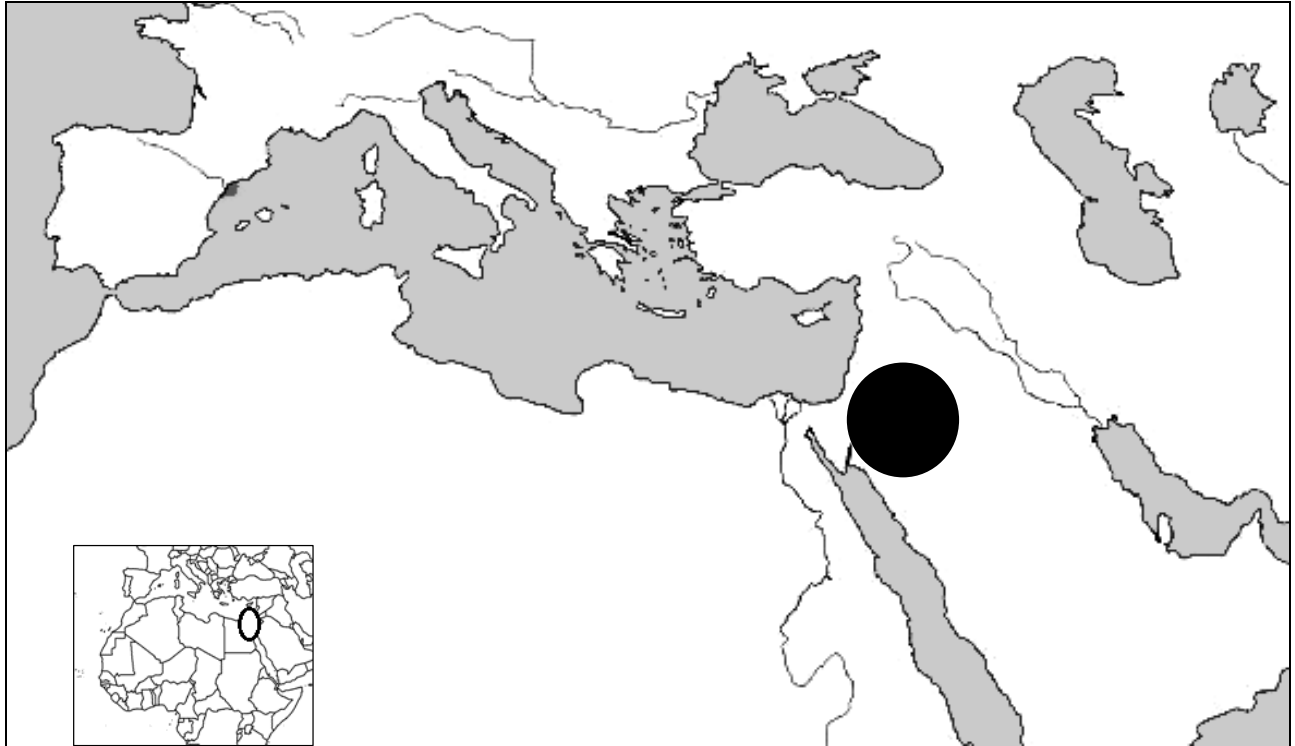
Yuusufa (1,800 BCE ??)

Yuusufa ko ɓii Yaaquba. Yaaquuba ne horsini Yuusufa haa ɓuri ko o horsini mawniraaɓe Yuusufa. Mawniraaɓe makko njogii e makko kiram. Mawniraaɓe makko nanngi mbo njeeyi mbo julaŋkoobe. ʼBeen nawi mbo Misira ɓe njeeyi mbo toon gooto e ardiibe ndeenka, galle Firaʼuuna. Alla wadi Yuusufa woni gardiido Misira e yamiroore Firaʼuuna. Yuusufa wonii sabaabu dadndude yimɓe mum e bone heege, o egginii yimɓe makko fof haa Misira nde tawnoo ko doon tan nguura hebetee oon sahaa; kadi ko kaŋko Yuusufa woni kalfinaado fof.

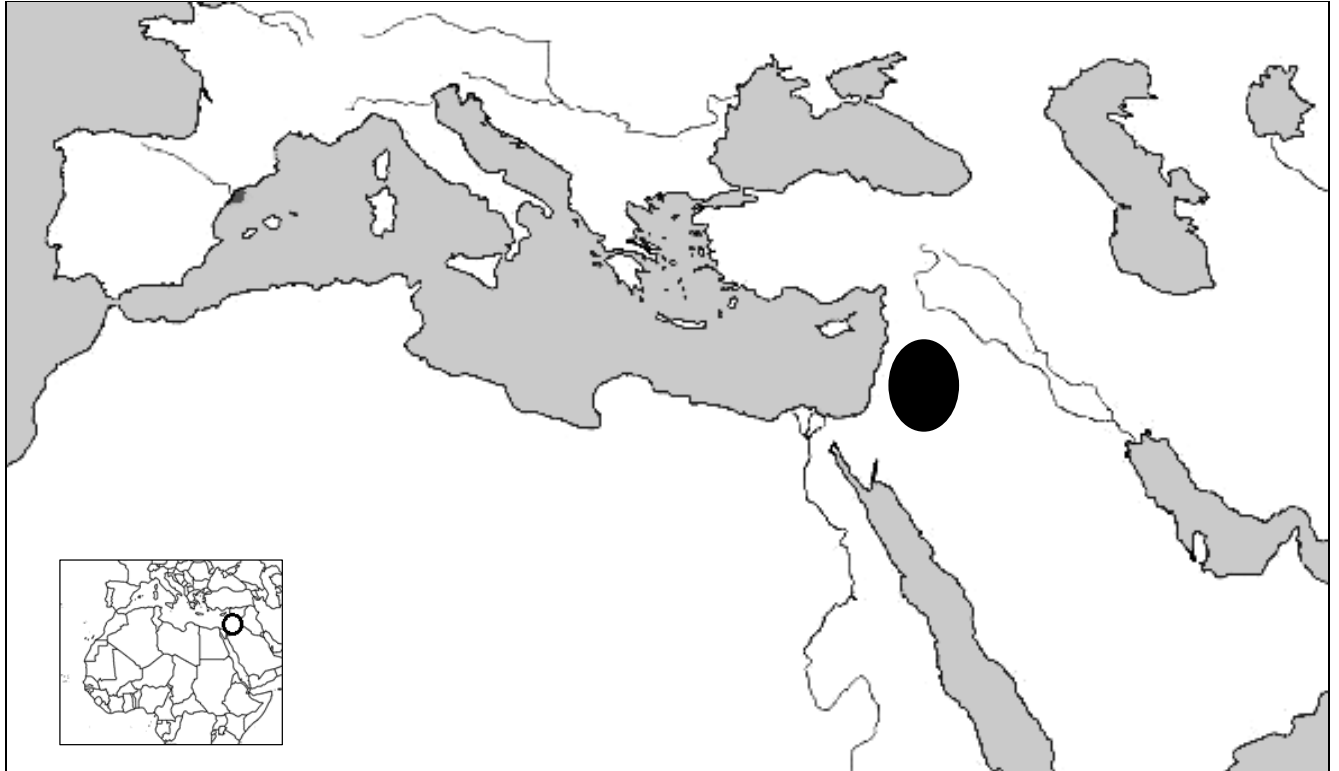
Muusaa

Annabi Muusaa ko ɓii Amran e Yokabed. Mawniraaɓe ɓee ina mbiyee: Haaruuna e Mariam. Muusaa wontii horeejo leñol Yaaquuba, Israa'iila'en. O yaltinii ɓe Misira .....

Yosue (1400 BCE?)

Yosue ko bii Nuun, ko joom ganndal. Yosue lomtii yolnde Muusaa; ko kanke Joomiraado wadti yeeso yoo ardo lepol mum. Nde tawnoo Yosue ko e felo Muusaa yaɓɓunoo gede keewde de Muusaa golli e ballal Joomiraado woodii heen gede nanndude e de Yosue golli.

Samuel (1075 BCE?)

Samuel wonii carwoowo Joomiraado. O welii Joomiraado, o welii yimbe. Samuel ardiima Israa-iila e peewal joomiraado. Samuel e yamiroore Joomiraado kapum fiili Suul lefol laamu caggal nde Israa-iila 'en ngullitii yoo ndaartane laamdo.

Daawuuda (1025 BCE?)

Daawuuda ko bii Jeesee mo Bethlehem. Joomiraado subii Daawuuda mbele ardoo Israa-iila, o rewni dum e Samuel ko caggal nde Suul woofi yamiroore Joomiraado ndee.

Ko Daawuuda haftinoo Goliat. Goliat ko dadiido e nder konu Filistiin jeyaa.

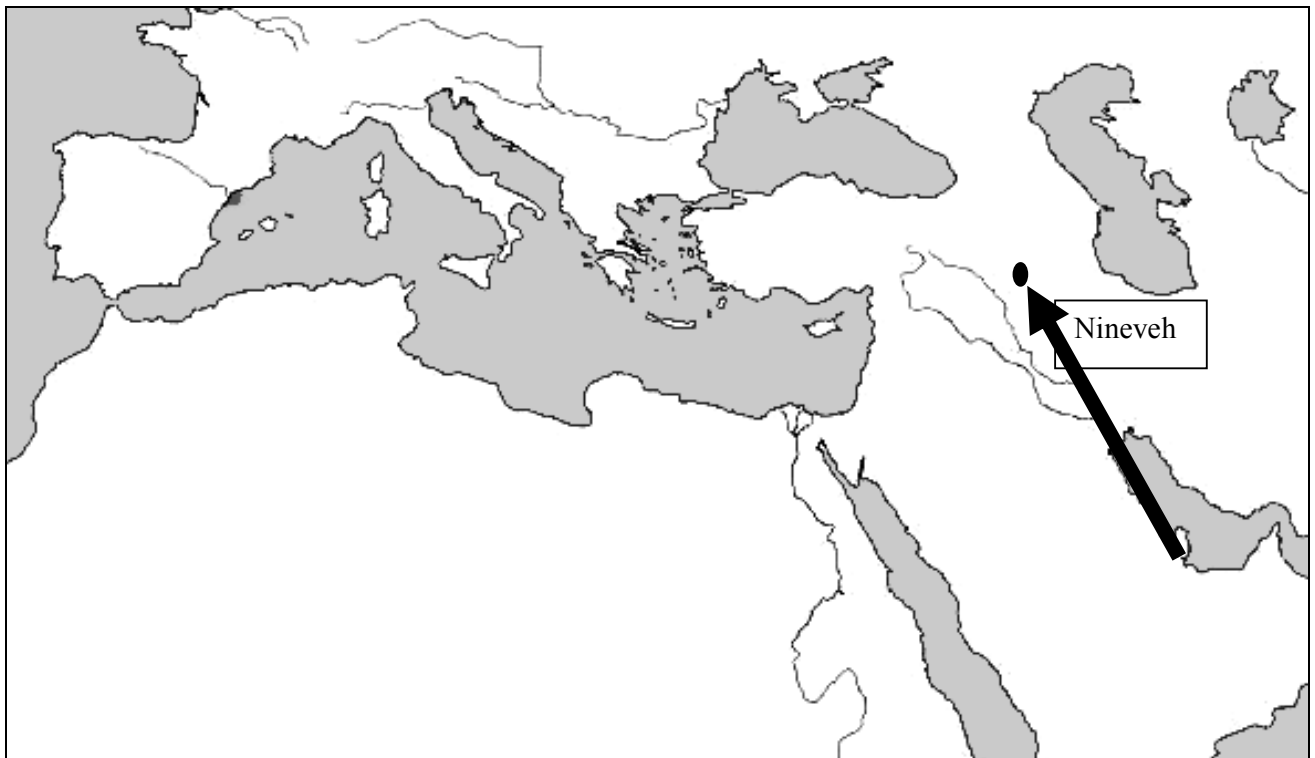
(Oon sahaa ko Daawuuda e Sileymaani burnoo doolnude e leydi Israa-iila.)

Sileymaani (wontii laamdo Isra'iila 960 BCE?)

Caggal Daawuuda ko Sileymaani, o jodfini e jappeere laamu Israa-iila. Joomiraado rokkii Sileymaani ganndal e hakkilantaagal mawngal. Sileymaani mahii suudu Joomiraado do Yerusalem doo hono no Joomiraado fodirannoo Daawuuda nii. Ko do banngal rewbe doo Sileymaani woofi yamiroore Joomiraado. Been rewbe nde tawnoo ko rewannoobe allaaji godfi ko jiidaa e Joomiraado oo, poolii Sileymaani sabu Sileymaani wadtii abbitaade e yidde rewbe bee.

Eliyas (860 BCE?)

Eli e Eliyaas ko e annabaabe faayodinbe njeyaa. Kambe annabaabe bee gollal maɓbe ko yettinde yamiroore ummoraade e Joomiraado, siftinde e waajaade, hollude laambe bee ko lamminaabe. Hollirde wonde so laamɗo murtii ina metta Joomiraado. Ko kambe ngoni yettinoobe konngol Joomiraado oo. Kala ko banii-aadama wadi ko yahdaani e sariya Joomiraado oo, ko kambe Joomiraado nelata yoo be lonngin ko fayi arde. Golle maɓbe ko teentinde e hollirde baawde e yidde Joomiraado fayde e banii-aadama.

Yunus (750 BCE?)

Yunus ko gooto e annabaabe mo Joomiraado rokkunoo yamiroore yoo yah waajtoo Niniwenaabe e golleeji mum en bondi dii. Yunus jaggi laawol fayde Tarsis. Yunus joli e laana fayde Tarsis mbele ina woddoo Joomiraado. Joomiraado neli henndu mawndu e Yunus e be joldunoo e laana. Yunus weddaa e maayo, liingu modi Yunus. Yunus wadii e nder reedu liingu nguu palawmaaji tati e jammaaji tati. Caggal mum Yunus yehi nelal ngal salinoo ngal, so yahde Niniwe.

Annabi Yereimi (650 BCE ?)

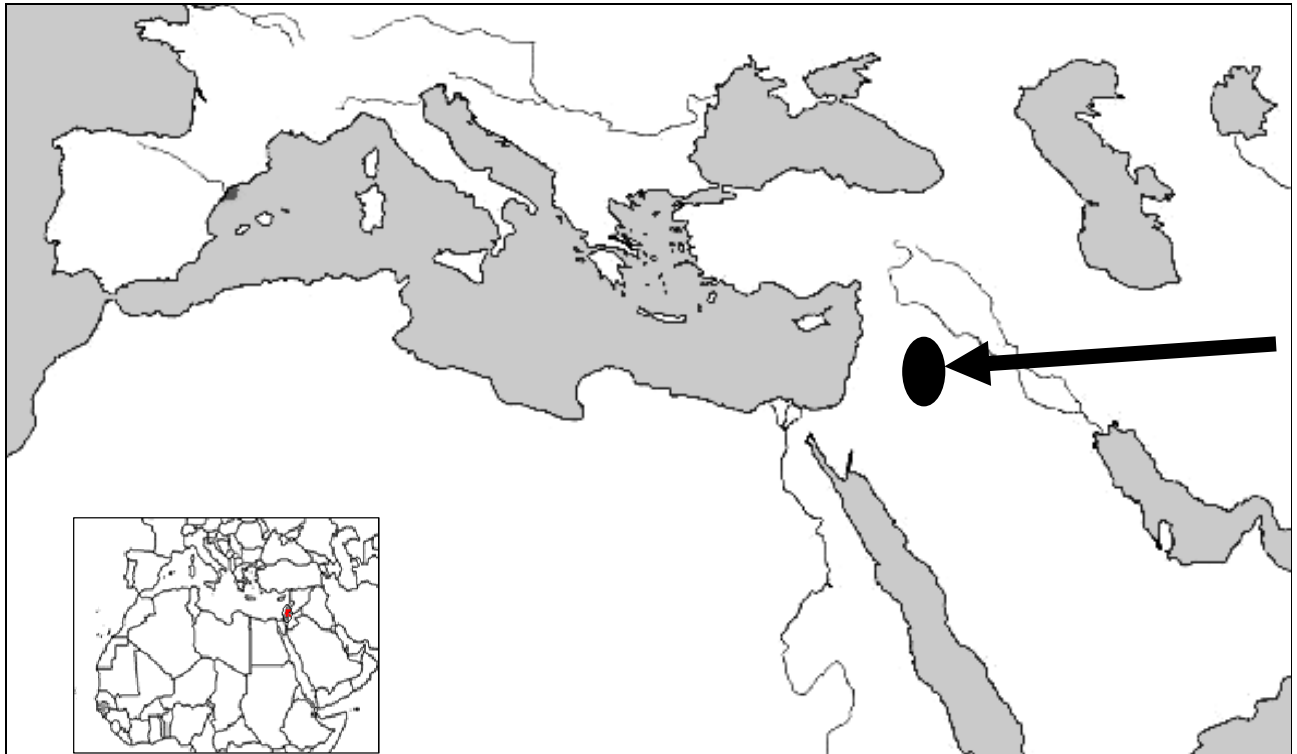
Yereimi ko gooto e annabaabe be Joomiraado oo subii e waktu laamu Yosias, laamdo Yuuda. Yereimi ko bii Hilkiya. Ko e iwdi yettinooɓe sadak e sahare Anatot, annabi Yereimi jeyaa. Anatot ko sahare e nder njiimaandi lepol Benyamin. Yereimi wonnoo annabi hono jettinoowo kabaaru Joomiraado e Yerusaleem ko saanga duubi 626 ko adii jibineede lisaa, oon sahaa ko e laamu Yosias laamdo Yuda. Yereimi saaktii kabaaru walla nelal Joomiraado fodde ko ina bura duubi 40.

Annabi Esaay (600 BCE?)

Esaay ko annabi hono jettinoowo konngol Joomiraado fayde e yimbe mum. Firo Esaay e Barahutanakoore: Joomiraado woni dadndoowo. Fulbe mbii: “So ada baaroo, baaro do tiidi.” Esaay ko kam wonnoo jettinoowo kabaaru Joomiraado do Yerusalem doo. Waktu fof Esaay ina siftintunoo lepol Israa-iila golle teenjude de waddunoo walla de o wadannoo maamiraabe mum e sahaa nde lepol Israa-iila tuugnii e bonannde walla ruttii e bonannde fof.

Annabi Daniyel

Daniyel ko annabi e nder annabaabe yettinoobe kabaaru ummoraade e Joomiraado gooto gooddo goodnudo, Joom asamaanuuji e leydi. Ko Daniyel, Joomiraado lonngini yoo ar holla laamdo Babilon hono Nabikonodosor ngoodaagu mum.

Yaayaa

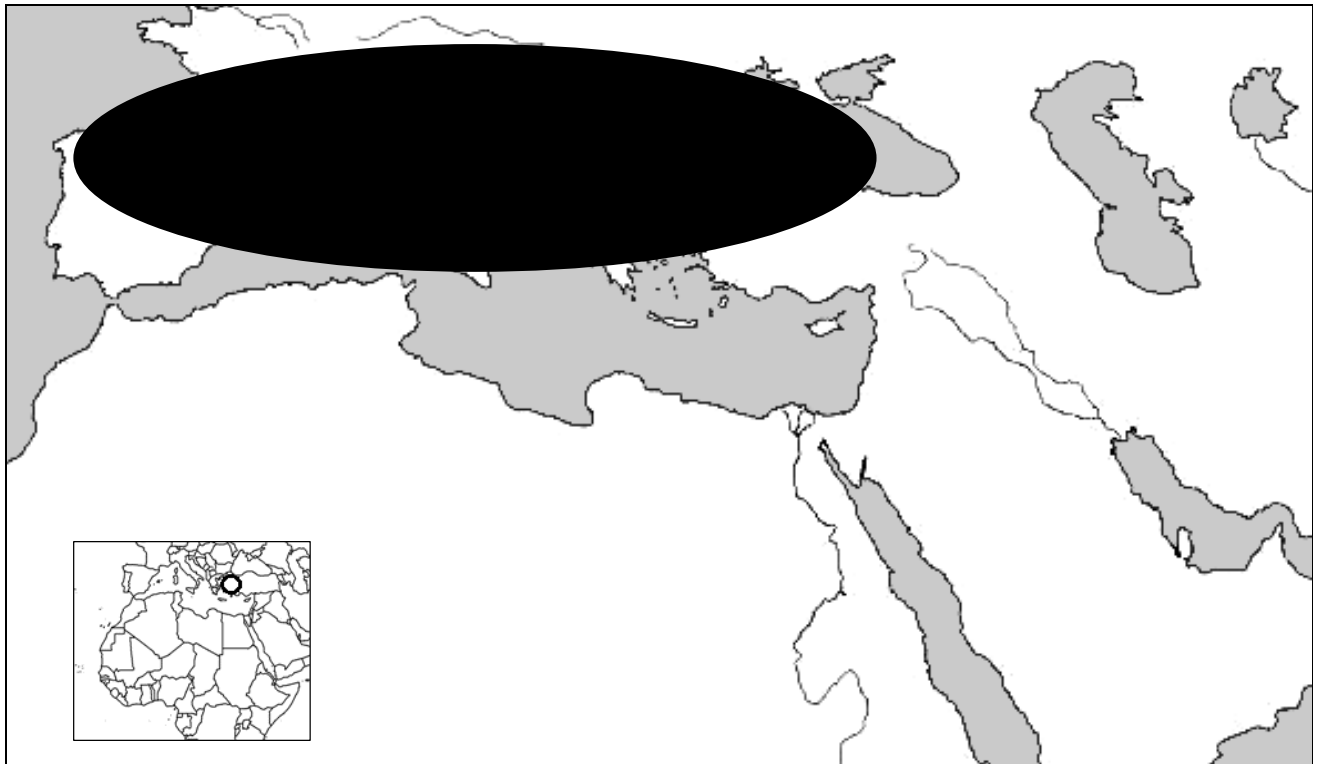
Yaayaa ko gooto e annabaabe mo Joomiraado subii. Ko Yaayaa, Joomiraado oo lonngini yoo ar yettina kabaaru moyfo mo Joomiraado fewji fayde e banii- aadama. Ko kanke Yaayaa habri ko fayti e kabaaru dadndoowo mo Joomiraado jogori nelde e banii- aadama en.

Isaa

Isaa ko kaɗum woni mo Joomiraado lonnginnoo garaangal mum gooto e annabaabe mum hono Yaayaa. Yaayaa hollirii e kabaaru mum fayde e banii-aadama'en wonde Isaa ko kaɗum woni konngol Joomiraado gila e awwal. Tee kala ko Alla tagi tagiri ko konngol mum. Ko Isaa kadi woni mo Joomiraado neli yoo ar wuurda e banii aadama'en. E nguurndam makko hakkunde banii-aadama en, Joomiraado rokkii mo baawde keewde. Ko Isaa tan woni jokkondirɗo e Joomiraado e peewal wonndude e senaare.

Piyeer, Yuhanna, Luka, e Pool (0 haa 90 CE)

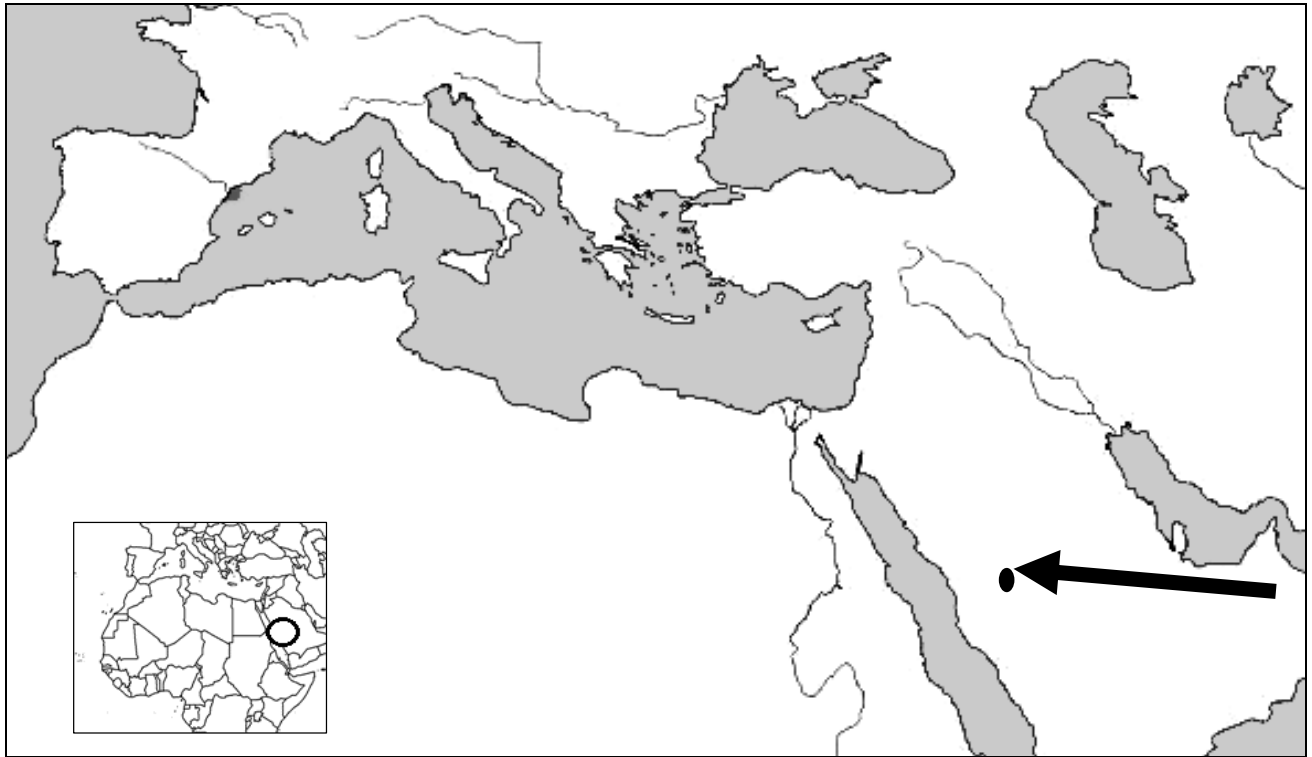
Almuɓɓe Isaa. Golle maɓɓe no almuɓɓe Isaa heddiibe, ko saaktude kabaaru moyɗo o; jannginde sariya Alla Joomiraado o gila e Yahuuda'en haa e ɓe ngonaa, gila doon e Yerusalem haa do leydi haadi. Gollal maɓɓe ko saaktude konngol Joomiraado ngol e siftinde baawde mum gila awwal haa e timmoode.

Koostaatiin (272 CE) (l'empereur Constantin)

O jibinaa ko hitaande 272 caggal jibineede lisaa e nder sahare e Room. Koostaantiin gollii e nder konu Room duubi keewdi. O hebii seedaade leepte lisayan̄koobe leeptetenoo e oon sahaa. Deen leepte e warngooji fudii e hoore makko haa diwti. Ko adii nde Koostantiin ina maaya, o hebii wadde golle maantiniide e nder Rome, hono habaade leepte de lisayan̄koobe leeptetenoo e warngooji badetenoodi e mum'en. Wadii sahaa Koostantiin hoydii ina e wolde, omo jogitii legal bardugal hono fenjirde nde; duum ina jeyaa e maande baawde Joomiraado, hollude maa o heb Poolgu e dow

gano, noon no lisaa fooliri maayde. Koostaantiin laamii Almaan, Gool, Espaan. Koostaatiin laamiima Room haa yettii 337, maayi.

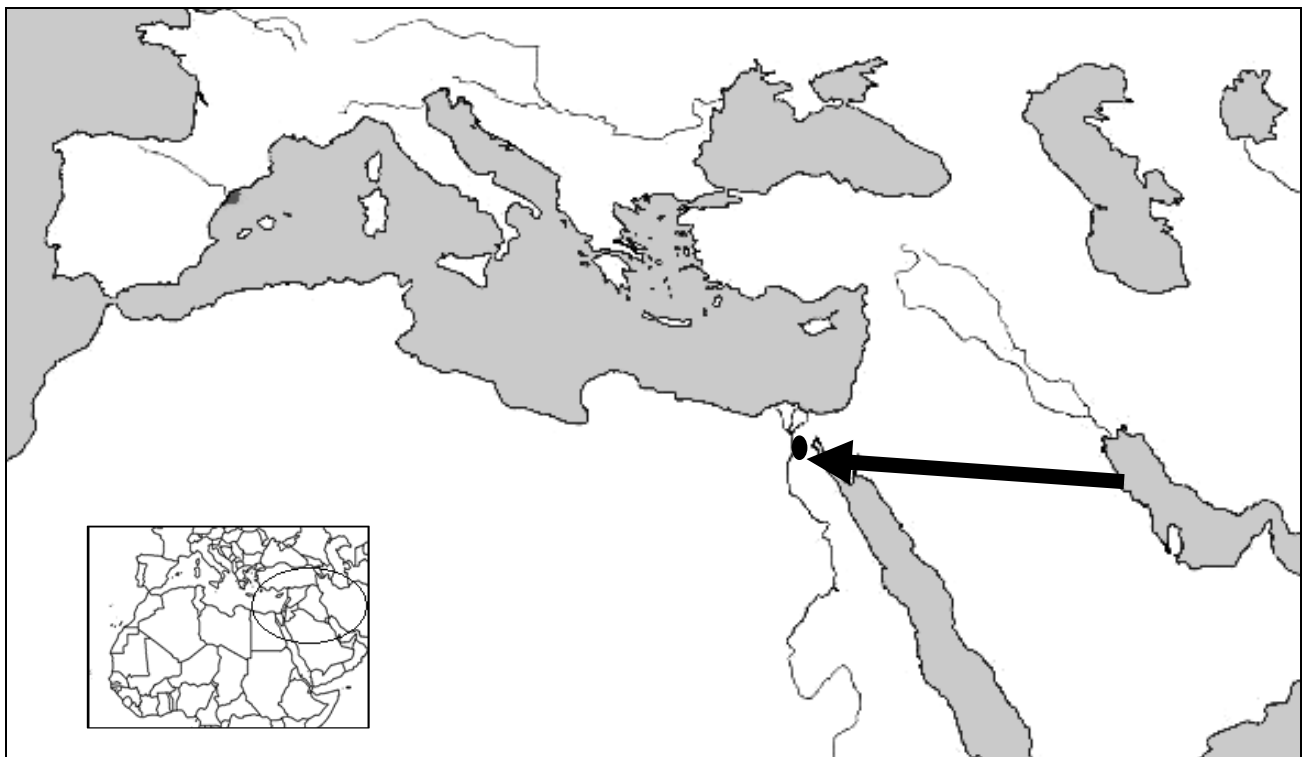

Mohammodu (570 haa 632 CE)

Mohammodu jibinaa ko hitaande 570 ḍo Makka ḍoo ko kan̄ko Islaamiyaṅkooḃe mbii kooda annabaabe. Baaba makko ina wiye Abdullaay, neene makko ina wiye Aaminata. Mohammodu ko gooto e annabaabe mo Islaamiyaṅkooḃe teddini sabu ko Mohammodu woni per̄ḍo laawol l'Isaam e golle fawaade e dallillaaji habrude wonde o hebii lonnginooje ummiide e Alla. Ko deen lonnginooje kadi ngoni de deftere quraana ndee

jaytata kabaaru mum, oon mo Islaamiyaŋkoobe tuugnii. E waktu Mohammadu, Makkanaabe ko sanamuuji ndewatnoo; ko kaŋko Mohammadu haɓaa haa o artiri Makkayaŋkoobe e Alla. Ko duum ɓuri faayodinde e Quraan wonde: “Alaa deweteedo so wonaa Alla gooto oo.”

Mohammadu maayi ko hitaande 632, o wirnaa ko Madiina.

Saladin (1137 – 1190 CE)

Salahuddin jibinaa ko 1137 e leydi Irak ɗo wiyetee Tikrit. Salahuddin Ayubbi ganndiraado Saladiin bannge hirnaange Afrik, ko laamɗo Islaamiyaŋke cuusɗo, keɓtinaado wonnoo e jamaanu mum....

Saladiin gollii golle maantiniide e sahaa mum. Saladiin laamiima Misira. O mahii janngirde, cuudi cafrirdi, o joddinii saryaaji mbele deeyre ina wona e njiimaandi makko fof. O hebii laamaade Yerusalem. Kanke fof e wonde Islaamiyanke kebtinaado, o waawii danndude lisayanke kadi o teddini dum en. Saladiin wonnoo ko neddo kebtinaado e laabal bernde sabu golle makko teentude de o golli, ko wayno wellitde diineeji goddi e wattude hakkille mum e been be ngonaa Islaamiyanke tan.

Sunnjata Keyta (1235 CE)

Sunnjata keyta ko bii Naare Famakan. Ko Sunnjata Keyta foolnoo Sumaaworo Kante, laamdo Sooso e hitaande 1235 e wolde Kirina. Ko caggal nde Sunnjata fooli Sumaaworo, Sunnjata wadaa laamdo, o jibi laamorgo Mali. E hitaande 1240, o fayi Kanngaaba

niibirde laamu makko, ngu o eggini o nawti dūm Naani. Sunnjata maayi ko 1255. Caggal makko jappeere laamu waddaa jaɓ-jaɓti. Laamii ko bee: Mansa Ule, Waali, Kalifa, Abubakari 1, Sakura; Sakura ko maccudo coottiido, o heɓtiri jappeere ko doole, caggal mum ko Abubakari 2. Ko oo Abubakari 2 jibini Kanja Muusaa. Caggal nde Abubakari 2 maayi, lomtii dūm ko biyum ina wiye Kanja Muusaa.

Osmaan 1 (1300 CE)

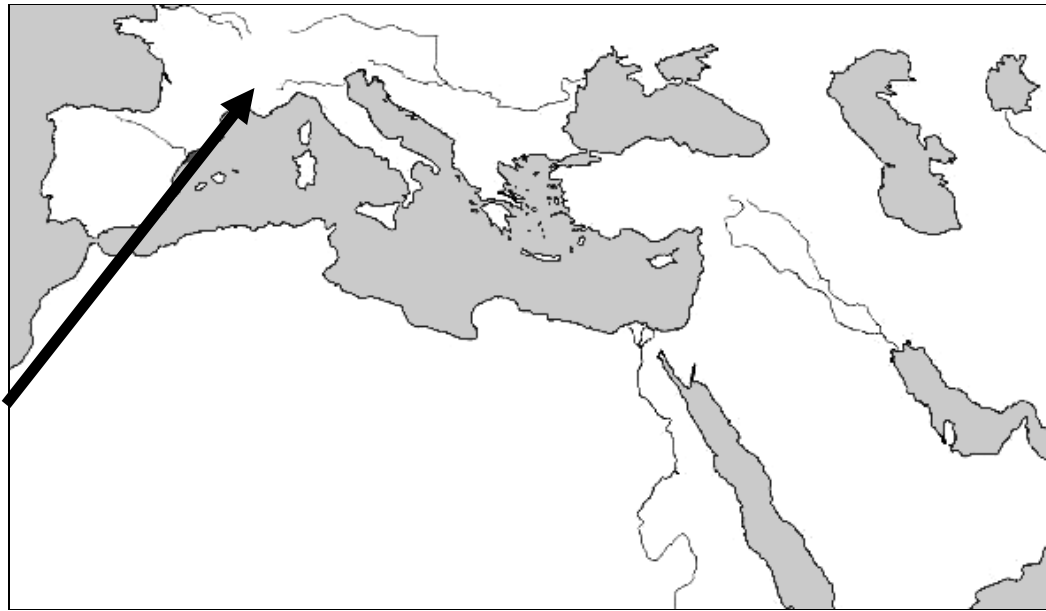
Osmaan jibinaa ko hitaande 1258, omo jogii innde waccoore hono «karaa» (ɓaleejo), doon ɗo Turki. Ko

kanƙo Osmaan wonnoo laamɗo leƙol Otomaan en. Laamu Osmaan wadɗi duuɓi e banndum sabu ko laamu makko tan dowlunoo haa e hitaande 1922. Osmaan maayi ko e hitaande 1326.

Mansa Muusaa (laamii Maali 1312–1337 CE)

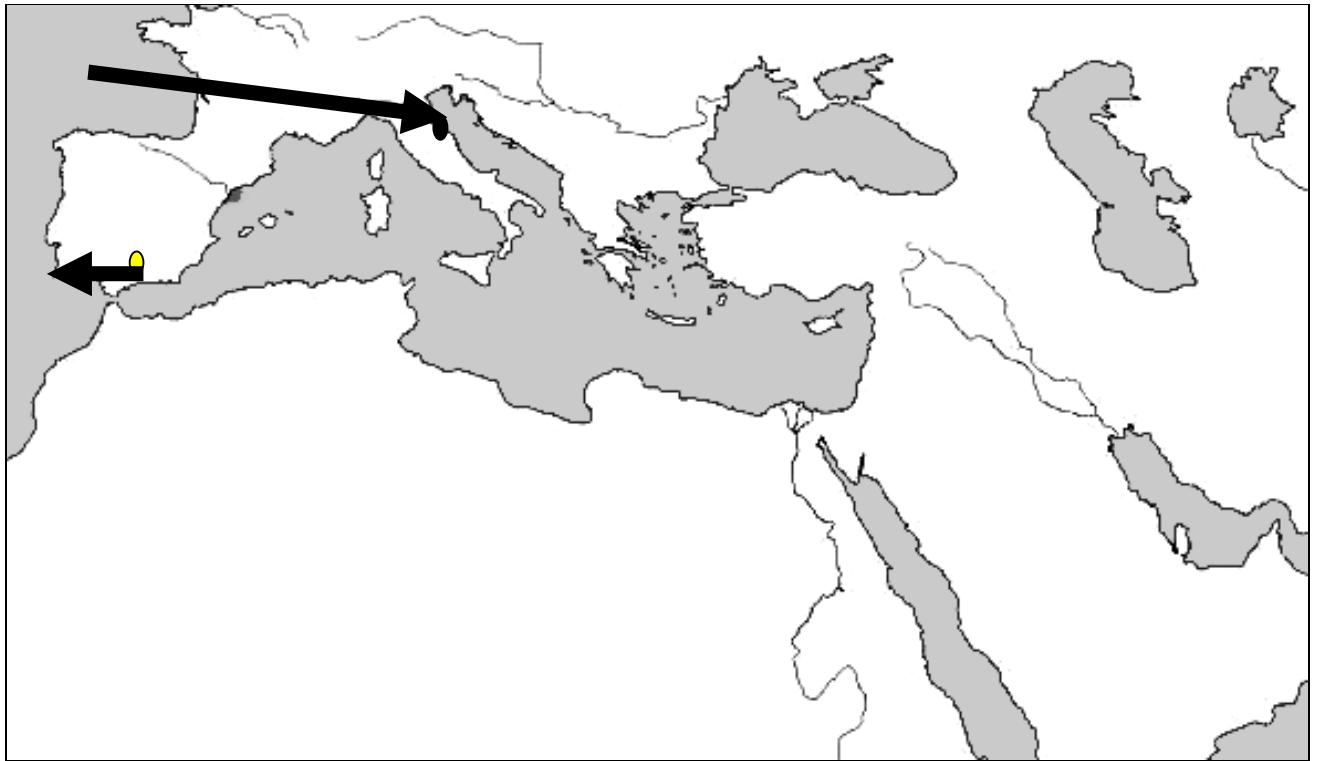
Kanƙu Muusaa bii Abubakari 2, baaba makko e Kanƙu, neene makko. Kanƙu Muusaa, laamii gila 1312 haa 1337. Kanƙu Muusaa ko Islaamiyaƙe hayso tawii e sahaa makko ina wadi joom sanamuuji en. Kanƙu Muusaa heɓii hajjoyde Makka e hitaande 1324. Kanƙu rewi ko Misira, o wadi doon dokkal manngal fayde e laamɗo Misira e wonndiibe mum. Nde kanƙu ummitii hajju refti Gaao, fayi Tumbuttu. Doon do Tumbuttu Kanƙu Muusaa darnii jumaa.

Kanƙu Muusaa daccii innde “laamɗo galo” sabu o rokkirii ngaluuji keewɗi fayde e miskineeɓe, o soodii hay galleeji to Makka too mbele wona jipporde hajjuyaƙkoobe Malinaaɓe e ko fayi arde. Alhajji Kanƙu Muusaa maayi ko e hitaande 1337.

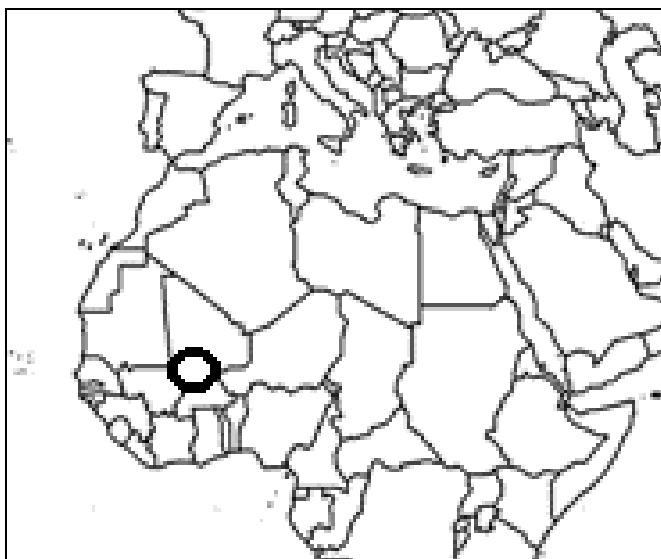
Jaan Daark (Jeanne d'Arc)

Jaan Daark (1412–1431) ko o gooto e rewbe, teskaado e nder jaambareebe Farayse. Jiknaabe Jaan ko remoobe. Jaan nde yehi to Faraas Doofen (France Dauphin), oon wasiyii mo yoo hebtu jappeere kadi o habtoo Engele'en. Caggal mum hawraama yoo Jaan Daark nawe to konu Farayse. Caggal duum Jaan Daark jagga. Duubi jeedidi caggal ko Jaan Daark maayi, Saarl wonti laamdo caggal nde Farayse hebi poolgu e yeeso Engele'en.

Kiristof Kolom (Christophe Colomb 1451 CE)

Kiristof kolom jibinaa ko Jeen (Gênes) e nder leydi Itali e hitaande 1451. Baaba makko wonnoo ko capoowo kadi julanke. Kono kanke Kiristof Kolom ko o neddo maaje (marin). Kiristof hebii yamiroore ummoraade e laamdo Ferdinaa kam e laamdo debbo hono Ilisabet yoo o yirlo gila Espaan haa e maayo Atalaatik haa Asii. Ndeen Kiristof yirliima fodde jonte sappo, o soohnii boowal, o sikki o yettii ma Asii; tawi tigi ko Amerik e hoore mum O yii (1492 CE). Ngoon humpito ngo o joodtoranooki dajii ko wayli e taarik aduna oo.

Asikiya Mohammad

Caggal nde Soni Ali-Beer maayi ko biyum hono Soni Bakari Daa lomtii e jappeere laamu e hitaande 1493. Soni Bakari Daa joodaaki ko juuti, jande 2 Abril 1493 mawdo konu Soni Ali-Beer, oon Jaambaaro hono Mohammed Tuure walla Askiya Mohammed heɓti lefol laamu jodɗini laamorgo leɓol Askiya.

Nde Askiya hebi lefol laamu ko ina yahra e duubi 50. Askiya Mohammed ko neddo ceeɗo hakkille wonnoo, diineyanke. Ko Askiya mohammed kadi rewɗi e felo Kanɗu Muusaa sabu o gollii e lislām. Askiya hajjoyii Makka. Askiya Mohammed nde arti hajju heɓii fiileede lefol “Kalif”. Askiya wumi ko e hitaande 1528, biyiiko ina wiyee Muusaa ko oon lomtii mo. O maayi ko 1539.

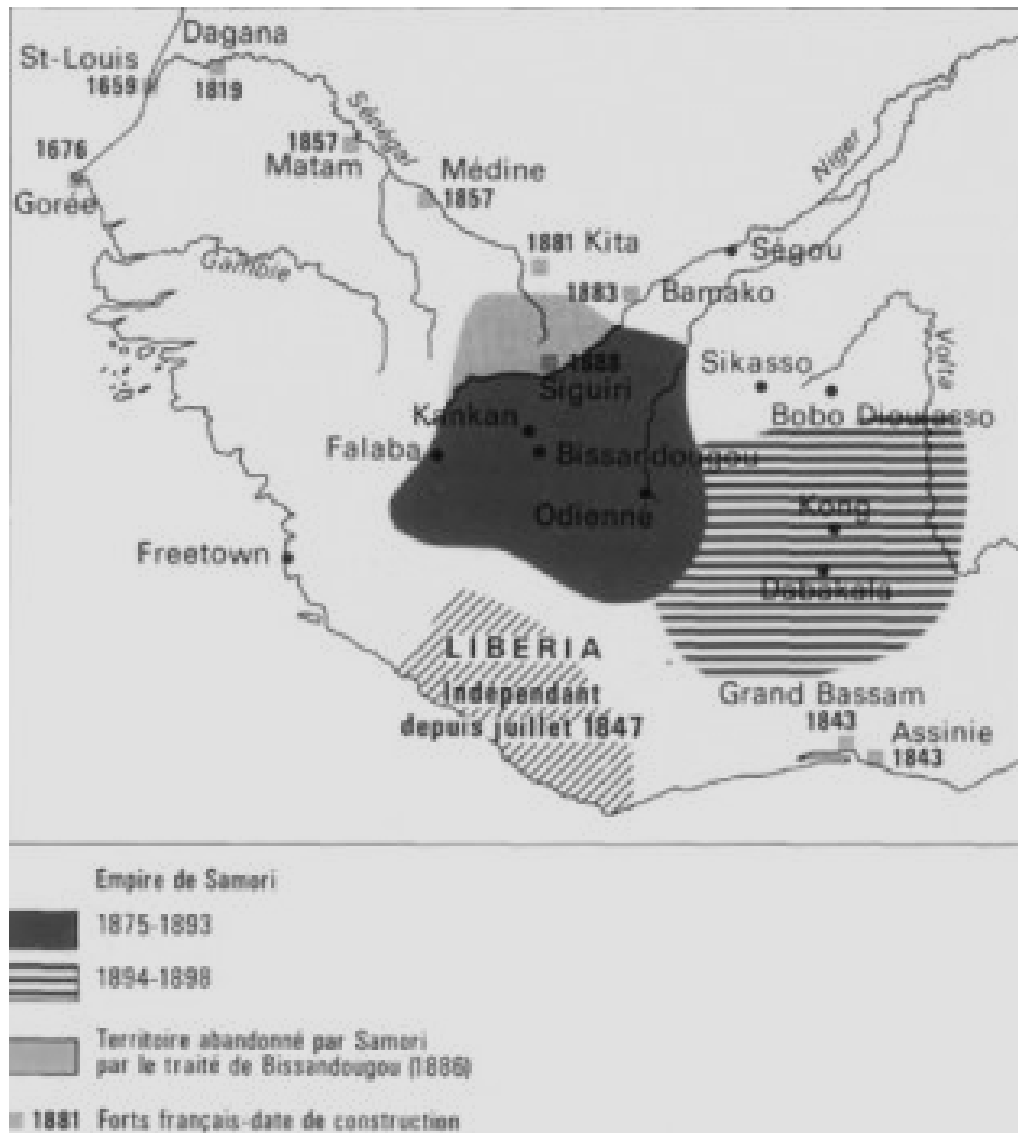

Alhajji Umaar Tall (jibinaa 1797 CE)

Alhajji Umaar Taal jibinaa ko e 1797 e nder diwaan Fuuta Tooro nokku ina wiyee Halwaar. Umaar ko bii Saydu Ancumaan e Sokna Aadama Ayse. Umaar saydu janngii quraan, hajjii ina yahre duubi noogaas e tati. E hitaande 1848, Alhajji Umaar joodiima Fuuta Jaloo, Dinjiraay. Ko e ndeen hitaande 1848 Alhajji Umaar fiila lefol Kalif laawol Tijjaaniya e Afrik bannge hirnaange. Alhajji Umaar anniyii yaaccinde njiimaandi mum fulbe e diine Lislamm. Alhajji tafi konu mum, ardii, laawol jihaad dawii.

Nde Alhajji Umaar ummii Dinngiraay fayi ko Bammbuk e hitaande 1854; o fayi Kaarta 1857. Alhajji foola do

Mediin doo e ballal konu Farayse e hitaande 1860. Ko doon Alhajji waklitii fayi fudnaange hefti Segou e hitaande 186, laamorgo Maasina 1862 e Tummbuttu. Laamorgo Alhajji Umaar wertii ko gila Dinngiraay haa Tummbuttu kadi gila Bammbuk haa yettii Maasina. Alhajji Umaar maayi ko e hitaande 1864.

Samori Tuure (1840 – 1900 CE)

Saamori Tuure jibinaa ko e nokku ina wiyee Miniambalandugu sara Kankan, hedde hitaande 1840. Saamori hebii janngude jannde faayodinnde e juude ceerno Sori Biraama laamɗo diiwaan. Saamori ko diiniyaŋke, Islaamiyaŋke keɓtinaado, ko ɗuum saabii innde Almaami ndee. Saamori, e dumunna tawi: (Tuggi njiimaadi Aamadu Sayku haa yettii ladde, tuggi Fuuta Jalon haa Sikaaso) fof artii e njiimaandi Saamori Tuure. Laamorgo Saamori wonnoo ko Bisannidugu. Saamori habii e konu Farayse fodde duubi sappo e jeedifi (1883–1900). Saamori idii felmondirde e konu Farayse ko ɗo Kiita ɗoo e hitaande 1881, caggal ɗuum Bamako 1883. Caggal nde Saamori ronkiti doole, Konu Farayse jaggi Saamori e hitaande 1889 ɗoon e jiiɓirde konu makko ina wiyee Gelemu. Duubi ɗifi caggal ko Saamori jaggaa, Saamori maayi. Saamori maayi ko hitaande 1900.

Modibo Keyta (1915 – 1970 CE)

Modibo Keyta jibinaa ko hitaande 1915. Modibo Keyta ko kaɗum woni laamɗo gadano caggal nde Mali heɓi hoore mum. Modibo janngii to leydi Farayse kadi janngini e nder Afrik hono ɗo Suda Farayse ɗo wiyetee hannde Laamorgo Mali, ɗuum ko hade makko dillude e politik e hitaande 1946. Modibo Keyta joodaniima Suda Farayse toon to yiilirde kaaldigal leydi Farayse

fodde duubi didi (1956–1958). Modibo nde tawnoo oon sahaa ko keftinaado e bannge rentinde biɓɓe Afrik, Modibo fewji fedde rentinde leydeele ɓaleeɓe e hitaande 1959. Caggal duum ndeen fedde fusi ko hitaande 1960, ko e ndeen hitaande Modibo suɓa laamɗo gadano e laamorgo Mali. Modibo laamii haa hitaande 1968 dillere daadiiɓe leydi Mali ndarii itti mo e dow jappeere laamorgo Mali. Muusa Tarawore joodii. Modibo Keyta maayi ko e hitaande 1977.

Ibraahiima Buubakaar Keyta (1945 CE)

Ibraahiima Buubakaar Keyta jibinaa ko hoore hitaande, 1945. Ibrahiima laamii Mali ko e hitaande 2013. Ko adii Ibraahiima Buubakaar ina joodo e jappeere, Ibraahiima dillatnoo ko e politik. Ibrahiima woniino gardiido sarwoobe laamɗo hono fewjidiibe e hitaande 1994 haa 2000, o wonii kadi gardiido dental huufirde kaadigal leydi Mali e hitaande 2001 haa 2007. O sosii fedde moɓondiral ɓesngu Mali (RPM) e hitaande 2001. Ibraahiima Buubakaar suɓtaama e nder poodondiral lefol laamu e hitaande 2013. Ibraahiima Buubakaar Keyta wonii jeddaado lefol laamu, o fiilaama e seedamfaagu jogagol leydi e lewru Septammburu 4 hitaande 2013.

**Depuis Adam Jusqu'à Maintenant– personnages célèbres
de l'histoire du monde – Février, 2015, Kayes, Mali**

Ndee deftere “Aadama haa Jooni” ko siftinde anndunoobe e humpitde yonta hannde, taariik been yimbe be Alla halfinnoo semmbe walla gollunoobe golle teenitude e nder nguurndam mum’en. Won e maɓbe taariik mum’en ina tawee e nder deftere seniinde ndee; heddiibe bee taariik mum’en heɓaa ko e wittiyaŋkoobe gila e binndi haa e konngol.

Ce livre “De Adama à nos jours” est l’objet d’un souvenir pour ceux qui ont connu l’histoire et une nouvelle découverte pour la nouvelle génération, l’histoire de grands personnages que Dieu avait confié un pouvoir ou qui avaient exercé un travail remarquable dans leur vie. Pour certains d’entre eux l’histoire est dans le livre saint tandis que d’autres, l’histoire est fournie par nos chercheurs, écrivains et orateurs.